

a kislány szobájának falán a hegyek képét. A legnehezebben ők illeszkednek be a társadalomba, mindketten „kimásznának” társadalmi szerepeikből: Lizát iskolapszichológus kezeli, Tim lábának elvesztése, hajléktalanná válása is sorstalanságát, asszimilálódni nem tudását jelzi. Merész fogás volt egyébként a két sors összefonódására utalni: mikor Liza életük közös tibeti folytatását említi, az majdnem a giccs felé billenti el a sztorit. Ami meglepő viszont, hogy hiányzik az *Osztozkodók*ból az az életöröm vagy szövegöröm, ami oly népszerűvé tette az írókat az értő közönség számára. Mintha szereplői a korábbi kalandos, egzotikus vagy nosztalgikus világuk próbatételei után belecsoportosultak volna a 20. századi magyar társadalom kicsit sem irodalmi világába. Ezt illusztrálendő, már a leginkább krimiszerű, az idegen lakásba való behatolás pillanatait leíró szövegrészen is így tolódik a hangsúly a behatolás eseményeiről a lakótelep szemközti erkélyén történő dolgokra. Az esemény háttere – miszerint éppen egy apa lógatja ki gyermekét az erkélyről, az anya sikoltozik, majd megérkezik a rendőrség és a mentők –, illetve ennek hangulata meghatározza az egész regény reménytelen hangnemét. Az *Osztozkodók* – nem véletlenül emlegetik vele kapcsolatban az egzisztencializmust – úgy ír er-

kölcsről, jó és rossz viszonylagosságáról, emberek történeteiről, hogy az olvasó ezekben a szabad akarat hiányát, a reménytelenséget és a törekvések feleslegességét tapasztalja meg, valamiféle vanitasgondolatot, a transzcendens minden biztatása nélkül. A regény szereplői tágabb értelemben ebben osztozkodnak, hosszabb-rövidebb életük által, társadalmi szerepüktől, egzisztenciális helyzetüktől, életkoruktól függetlenül: csak szűkebb értelemben vonatkozik a cím a lottón nyert pénz sorsára.

„Minden történet különleges és egyszeri” – hangzik el a regényben, csak hogy ennek eddig mintegy esztétikai megragadását és illusztrálását hozták a szerző írásai, most valamiféle etikai megközelítést: ennek hozadéka a korábbról nem jellemző gyakorisága az aforizmatikus gondolatoknak („A szabadság ára a szabadság maga”). S éppen ebben az etikai, „társadalomfilozófiai” megközelítésben lesz kérdésessé a történetek, életek érdekes, elmesélendő volta. Újabb érdekes kísérlet tehát Száraz könyve, de tagadhatatlan, hogy az extremitásokat kedvelő, a nosztalgiát újraértelmező regényei fontosabbak. Ha nem lenne túl amatőr ötlet, azt tanácsolnám a szereplőinek, hogy sorstalanságuk elviselhetőbb lesz, ha néha elolvasnak egy Száraz-regényt.

## KOLOZSI ORSOLYA

### Papp-Zakor Ilka: Az utolsó állatkert

Kalligram, 2018

A kolozsvári születésű Papp-Zakor Ilka második kötetének (*Az utolsó állatkert*) borítóján egy összekulcsolt kezekkel, csadorhoz hasonló ruhában álldogáló kentauryszerű lény vizuálisan teremti meg azt az atmoszférát, amely a szövegek mindegyikét jellemzi. Különös, furcsa, szurreális történetek sorjázanak itt mind a tizennyolc novellában, azt a hangot megidézve, amely már a 2015-ben a Margó-díj várományosai között szereplő első kötetet (*Angyalvacso*) is jellemezte. A borító és a novellagyűjtemény címe egyaránt az állatokra irányítja a figyelmet, és ennek megfelelően valamilyen állat szinte minden történetben meghatározó elemmé válik, legyen az egy férfi mellkasára hímzett cinke, egy kírántásra váró hal vagy egy elgázolt kandúr. Van, hogy ezek az állatok az emberben szunnyadó állatit szimbolizálják, van, hogy fenyegető, baljós lények, igazán pozitív összefüggésben ritkán jelennek meg.

Rendkívül változatos témájú, gazdag fantáziáról árulkodó szövegeket tartalmaz *Az utolsó állatkert*, közös bennük az a groteszk világlátás, amelyben a torz elemeké a főszerep, a fenséges itt kevésbé hangsúlyos, de a rémület és a nevetés, a borzongás és az őszinte kacagás kézenfogva járnak ezekben a rövid írásokban, ellentmondásos, ambivalens érzéseket váltva ki az olvasóból.

A novellákból kirajzolódó groteszk tabló nagyon szoros kapcsolatban áll a szürrealitással, hiszen minden egyes szöveg valahol és valamikor elrugaszkodik a valóságtól. A reális és a szurreális azonban ebben a szövegvilágban nem kizáró ellentétként jelenik meg, viszonyuk sokkal inkább valamiféle kiegészítő reláció, mintha nem gyengíteni, hanem éppen felerősíteni akarnák egymás érvényességét. Mintha a valóság bizonyos részei igazán csak a szürrealison keresztül volnának megragad-



KOLOZSI ORSOLYA (1980) Budapest

hatóak, mintha lennének olyan darabjai, amelyek a hagyományos realizmus számára nem elérhetők, vagy ahogyan a szerző egy interjúban fogalmaz: „nálam a szürreális a sejtés helye.” *A Nagyanya története* című novella címszereplője fogalmazza meg az alábbi mondatot: „Nem mintha ne lenne minden hazugságban valamennyi igazság...” És ahogyan az igazság–hazugság sem feltétlen kizáró oppozíciók, úgy a reális–irreális sem az: miért ne lehetne minden szürreálisban némi reális és viszont?

A kötet történeteit leginkább egyes szám első és egyes szám harmadik személyben beszélő narrátorok szövegezik meg, az elbeszélői hang nem különösebben változatos, mintha az összes novella mögött ugyanaz a perspektíva és ugyanaz a hang állna, ez teszi egységessé a tartalmilag széttartó írásokat. Kevés a párbeszéd, nincsenek elkülönülő elbeszélői hangok sem, valószínűleg azért, mert a szövegek fókuszában nem a karakterteremtés áll, a jellemeknél sokkal fontosabb itt a groteszk helyzetek kidolgozása. A minden emberben ott lapuló állati lény szimbolikusan, egészen az abszurditásig eltúlozva jelenik meg több novellában. A mesei tradíciókra építő *A történet elkezdődik: a Zsemleszemű Juhász* című szövegben például madarak élnek egy juhász belsejében, egy másik írásban (*A Nagyanya története*) pedig állatok teremnek egy majomszerű nagymamában: „Időről időre állatok teremtek benne – a rágógumigömbökben, amiket fúj, mindig volt valami: rózsabogár, aranyhal, éticsiga, darázs.” *A Lajka* című szöveg elbeszélőjének felesége pedig az étellel való elégedetlenségét minden éjjel farkasként vonyítja a holdra. De nemcsak ő elégedetlen, hanem a szereplők mindegyike az – magányos, szorongó, társtalan, idegen hősök. Kapcsolatok villannak fel a lapokon, anya és fia, férj és feleség, apa és fia, lakótársak, barátok kiüresedett, elidegenedett viszonyai, amelyekben nincs semmi melegség

vagy együttérzés. A legszorosabb(nak tartott) kötélek, mint a szülő–gyermek vagy a házastársi kapcsolatok is sivár és örömtelen, az emberek nem tudnak mit kezdeni egymással. Minden grotesksége és szürrealitása ellenére mégis nagyon alapos körképe ez napjaink társadalmának, ha nem lenne némileg paradoxon, azt is mondhatnánk, hogy egy szürrealista szociográfia, amely ha nem is részletezően, de hangulatában, közérzetében megjeleníti azt a világot, amelyben a szubjektum véglegesen elidegenedett mindentől és mindenkitől, még talán saját magától is. A címadó (és egyben kötetzáró) novellában megjelenített kihalt város, az utcákon mászkáló, állatkertből kiszabaduló állatok is valamiféle apokaliptikus képet idéznek, egy embertől megfosztott, üres világot, a végső pusztulás előtti utolsó állomások egyikét.

Irodalmi párhuzamokat, hatásokat keresve – elsősorban a már sokat emlegetett abszurd ábrázolásmód miatt – felvetődhet Örkény István neve, bár a társadalmi visszasságokra való rámutatás nála talán fontosabb volt, mint személyes életünk fonákságai. *A Baglyok a lakásban* című novella pedig az argentin Julio Cortázar írásművészetét juttatja eszünkbe a kísérteties, megmagyarázhatatlan és megfoghatatlan „házfoglalók” megidézésével. Minden kiábrándultsága mellett azért jócskán van humor ebben a kis könyvben („A magyar történelem a világ és Magyarország közötti konfliktus története. Nekem úgy tűnik, hogy jellemzően a világnak szokott igazságot lenni, azonban igyekszem a magyar állásponthoz is empatikusan viszonyulni. Ha nem sikerül, szomorú vagyok, magányos és megalázott. Képzeltben hozzábújok egy felvilágosultabb magyarhoz. Jó lenne, ha legalább ő megértene.”), elsősorban ironikus, szatirikus formában. Különleges és friss próza, meg tud nevetetni, mégis árad belőle a csalódottság, a keserűség.

ALFÖLDY JENŐ (1939) Kecskemét



## ALFÖLDY JENŐ

Baán Tibor: Összeáll a kép.

Művek, utak, irányok

Széphalom Könyvműhely, 2018

Baán Tibor könyvbírálatának többsége több mint kritika: esszé inkább, a könyves ember eszmélkedését szolgáló gondolatok megformált, személyes hangvételű följegyzése egy-egy vers- vagy prózakeretéről. Az ilyen könyvkritikák maguk is olvas-

mányt kínálnak. Sóvárgott példaképeink apáink nemzedékéből: Németh László, Szerb Antal, Schöpflin Aladár, Halász Gábor, Horváth János, Barta János; bátyáink korosztályából: Csoóri Sándor, Kiss Ferenc. Baán kapcsán őket bizonyára em-